

eräänlaiseksi testamentikseen, ei hän vielä ole aihetta ihan loppuun asti katsonut. Näkemyk-

siä, oivalluksia, jatkotutkimustarpeita on edelleen olemassa – ja hyvä niin, sillä Markun vetoo-

mus on edelleen ajankohtainen: tarvitaan lisää yhteiskunnallista mielenterveystutkimusta!

Sukellus työssäkäyvien äitien arkeen neljässä eri maassa

ARMU MUSTOSMÄKI

Yhdysvallat on bruttokansantuotteella mitattuna yksi maailman rikkaimmista maista, jossa synnyttävän äidin oikeutta perhevapaaseen ei ole laissa turvattu. Myöskään työntekijöiden oikeuksia sairauslomaan, sairaan lapsen hoitamiseen tai vuosilomiin ei juurikaan laissa säädelä. Sukupuolten väliset palkkaerot ovat suuret ja lapsikäyhyys yleistä.

Yhteiskuntapoliittisen jatkumon toisesta päästä löytyvät Pohjoismaat, kuten Ruotsi ja Suomi, joissa anteliaat lakisääteiset ja ansiosidonnaiset perhevapaat takaavat vanhemmille oikeuden hoitaa lastaan, ja lapsilla on (jälleen) subjektiivinen oikeus kohtuuhintaiseen ja laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Silti työssäkäyvät äidit molemmissa maissa kokevat stressiä ja vaikeuksia yhdistää työ ja perhe. Millaista on työssäkäyvien äitien elämä? Millaiset tekijät selittävät roolien ristiriitoja eri maissa?

Yhdysvaltalainen sosiologi Caitlin Collins selvittää näitä kysymyksiä teoksessaan

Making Motherhood Work. Tutkimus on laaja ja ainutlaatuinen, sillä se perustuu 135 haastatteluun, joita Collins on tehnyt neljässä eri maassa: Ruotsissa, Saksassa, Italiassa ja Yhdysvalloissa. Maiden valintaa on ohjannut Gösta Esping-Andersenin vertailevan sosiaalipoliittikan klassikkoteoria hyvinvointivaltioregiimeistä, jossa Ruotsi edustaa sosialidemokraattista, Saksa konservatiivista, Italia familialistista ja Yhdysvallat liberaalia hyvinvointivaltiomallia. Lisäksi Saksassa haastatteluja on tehty erikseen Itä- ja Länsi-Saksasta niiden kulttuuris-historiallisten ja sosiaalipoliittisten erojen vuoksi, joten laaja aineisto kattaa viisi erilaista kontekstia.

Maat eroavat toisistaan monessa suhteessa – muun muassa siinä, miten valtiot tukevat perheitä erilaisilla palveluilla ja tuilla sekä missä määrin naisten osallistuvat työmarkkinoille. Kirja tarkasteleeekin sitä, miten äidit kokevat elämänsä erilaisissa hyvinvointivaltioissa, miten he yhteensovittavat työn, perheen

Caitlin Collins
Making Motherhood Work
How Women Manage Careers
and Caregiving
Princeton University Press, 2019

ja kotityön ja millaista tukea he arkeensa kaipaisivat.

Työssäkäyvien äitien työn ja perheen yhteensovittamisen kokemuksista ja ristiriidoista eri maissa on valtavasti tutkimusta, myös vertailevasta näkökulmasta. Suurin osa vertailevasta tutkimuksesta on kuitenkin kvantitatiivista, erilaisiin kyselyaineistoihin perustuvia analyysseja, joiden avulla on pyritty selvittämään sosiaalipoliittisten tutkimuotojen merkitystä naisten työssäkäynnille ja niiden yhteyksiä kokemuksiin. Tulokset eivät aina ole olleet johdonmukaisia, vaan regiimeistä riippumatta naiset usein kokevat työn ja perheen ristiriitoja. Siksi Collinsin tutkimus on ainutlaatuinen ja tärkeä, sillä se pystyy huomioimaan myös kulttuuristen tekijöiden vaikutuksia.

Hyvinvointivaltioteorioiden rakentamien oletusten mukaisesti Collins havaitsee, että stressaantuneimmat, usein musertuneet äidit löytyvät Yhdysvalloista, jossa työn ja perheen yhteensovittamista ei tueta. Monet palaavat töihin vain viikkoja synnytyksen jälkeen. Collins kuvailleen runsaasti äitien vaikeuksia, joita he kokevat yrittäessään imettää lapsiaan ja järjestäessään lapsilleen luotettavia ja kohtuuhintaisia hoitopaikkoja ja lapsenhoitajia.

Tyytyväisimmät äidit löytyvät anteliaiden ansiosidonnaisten perhevapaiden ja laajojen palveluiden maista. Ruotsissa naiset ovat tyytyväisimpiä, kokevat vähiten ristiriitoja työ- ja perherooliensa välillä ja elävät tasa-arvoisissa suhteissa, joissa lasten isät ovat läsnä lapsia hoitaen.

Tämän lisäksi Collins osoittaa kiinnostavasti myös sen, miten kulttuuriset odotukset ja ajatukset hyvästä äitiydestä ja valtion roolista heijastuivat naisten kokemuksissa ja kertomuksissa. Yksilökeskeisyyden ihanteiden mukaisesti amerikkalaiset äidit ajattelivat, että menestyksen ja tasapainon avaimet ovat heidän omissa käsissään, eivätkä he odottaneet valtiolta (tai sen paremmin puolisoiltaan) tukea hoivaan tai työssäkäyntinsä mahdollistamiseen.

Ruotsalaisille äideille työssäkäynti ja hoivan jakaminen sen sijaan oli itsestäänselvyys. Kuitenkin heidän stressiään vaikutti selittävän intensiivisen äitiyden ihanteet: vaikka äidit olivat keskimäärin hyvin tyytyväisiä varhaiskasvatuksen laatuun päiväkodeissa, he kokivat, ettei lasten ollut hyvä olla hoidossa liian pitkiä päiviä. Näin heidän oli vaikea raivata tilaa pitkille työpäiville, ja erityisen vaikeaa se oli

yksinhuoltajille. Samoin he kokivat paineita tehdä terveellistä kotiruokaa, ulkoilla, harrastaa ja olla läsnä ja lukea lapsille.

Familialistista hyvinvointivaltiota edustavassa Italiassa sen sijaan työssäkäyvät äidit olivat hyvin pettyneitä valtioon ja äitien työssäkäyntiä tukevan politiikan puutteeseen. He käyttivät hyväkseen palkallisia sairauslomia pärjätäkseen hoivavastuidensa kanssa ja tukeutuivat isovanhempien apuun. Lisäksi he myös ostivat kotityötä markkinoilta useimmiten epävirallisesti maahanmuuttajataustaisilta naisilta.

Saksassa työn ja perheen yhdistämisen politiikat ovat jo melko kehittyneitä, mutta äidit kokivat vaikeuksia käyttää niitä täysimääräisesti työhön palataksaan ja siellä edetäkseen. Kulttuuriset hyvän äitiyden normit ohjaavat naisia kotiin tai osaaikatyöhön, ja monet naiset vaikuttivat olevan rooliinsa tyytyväisiltä. Vain Itä-Saksan Berliinissä muutamit haastatelluista naisista tekivät kokoaikatyötä ja loivat uraansa määrätietoisesti, vaikka heidän valintansa herättivät vastustusta heidän työpaikoillaan, perheissään ja tuttavapiireissään. Kuten pohjoismaiset äidit he ajattelivat, että työ ja perhe on mahdollista yhdistää mielekkäästi: he odottivat, että heidän miehensä osallistuvat kotitöihin ja lastenhoitoon ja että valtio tukee näitä ratkaisuja.

Making Motherhood Work on rikas ja monipuolinen kuvaus eri puolella maailmaa elävien äitien mielenmaisemista. Laajasta tutkimuksesta on muokattu laajalle yleisölle suunnattu yleisjuuri teos, joka on selkeästi ja mukaansa tempaavasti kirjoitettu. Kirja sopii siten lukemiseksi niillekin, joita yksityiskoh-

taiset vertailevat tutkimukset perhepoliittista järjestelmistä ja niiden käytöstä eivät kiinnosta. Arkielämää koskeviin haastatteluihin tukeutuva laadullinen tutkimusote mahdollistaa myös yllättävien kulttuuristen kehitysten havaitsemisen.

Collinsin tarjoamassa kansallisen tason vertailussa on myös heikkoutensa, jotka liittyvät erityisesti tutkimusasetelmassa tehtyihin valintoihin. Merkittävänä rajauksena on huomioitava, että Collins on kohdistanut tutkimuksensa keskiluokkaisiin, korkeakoulutettuihin naisiin, jotka asuvat suurissa kaupungeissa, kuten Washington D.C.:ssä, Tukholmassa, Berliinissä ja Roomassa. Vertailevien tutkimusten pohjalta tiedetään, että korkeakoulutetut naiset ovat maasta riippumatta useimmin kokoaikatyössä ja parhaiten työmarkkinoille kiinnittyneitä. Lisäksi Pohjoismaissa perhevapaita eniten käyttävät isät ovat usein kaupungeissa asuvia, korkeakoulutettujen ja hyvin toimeentulevien naisten puolisoita. Se, millaisia kokemuksia vähemmän resursoituilla naisilla on, jää pimentoon.

Teos ei kuitenkaan ole täysin sokea eriarvoisuuksille: Collins pohtii, miksi italialaisten naisten haastattelussa maahanmuuttajanaisilta ostettua kotityötä ei muisteta edes mainita, vaan hän pikemminkin todentaa sen omin silmin kotiapulaisten hääriessä keittiössä kodeissa tehtyjen haastattelujen aikana. Samalla hän pohtii, miten kotityön ulkoistaminen mahdollistaa keskiluokkaisille naisille hyvän äitiyden ihanteiden ylläpitämisen, mutta kuinka ulkoistaminen siirtää työn ja hoivan yhteensovittamisen konflikteja köyhempiin perheisiin ja si-

ten kasvattaa naisten välistä eriarvoisuutta. Kuka epävirallisten työmarkkinoiden äitien lapset ja kodit hoitaa?

Lisäksi valittu rajausta antaa Pohjoismaissa saavutetusta tasa-arvosta hyvin ruusuisten kuvan ja jättää varjoon ongelmakohdat. Ruotsissa, kuten Suomessa, perhevapaajärjestelmä tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia hoivan tasa-arvoisen jakoon vanhempien kesken. Kuitenkin naiset pitävät suurimman osan vanhempainvapaista, Suomessa jopa 90 prosenttia, ja sen jälkeenkin kantavat suurempaa

vastuuta lastenhoidosta ja koti- töistä. Ruotsissakin on Suomea vastaava tilanne, jossa suuri osa isistä ei pidä itsenäisiä perhevapaista.

Perhevapaat ja tasa-arvo ovat suomalaisessa keskustelussa jälleen tapetilla, kun Sanna Marinin hallitus sorvaa perhevapaauudistusta Sipilän hallituksen kaatuneen uudistusyrityksen jälkeen. Korporatistisessa järjestelmässämme valtaa käyttävistä tahoista esimerkiksi Elinkeinoelämän keskusliitto ajaa mallia, jossa perhevapaoikeuksia leikattaisiin

tasa-arvon nimissä. Collinsin teokseen tutustumalla voi sukeltaa niiden äitien elämään, joita järjestelmä ei tue. Halutaanko suomalaisessa sosiaalipolitiikassa todella kulkea individualistisempaan suuntaan?

Jos Twitter-kuplaan(i) on uskomista, Yhdysvalloissa moni haluaisi ottaa oppia Pohjoismaista ja nousemassa on kansanliike, joka vaatii lakia perhevapaista. Kyseessä on tärkeä yhteiskunnallinen keskustelu, jossa Collinsin teoksella on merkittävä rooli.

Euroopan murros

MATTI VIRTANEN

Wienin yliopiston historian professorin Philipp Therin paksumu kirja on monella tapaa tuore ja perusteltu kuvaus Euroopan lähihistoriasta, saranavuotena 1989.

Murroksen symboliseksi tihentymäksi ovat kiteytyneet kuvat Berliinin muurin murtumisesta, vaikka se oli pikemmin seuraus kuin syy. Ther listaa vaikuttavan luettelon siitä, mitä tuon yhden vuoden aikana ehti tapahtua: vuoden alussa Puolan kommunistinen puolue ja riippumaton ay-liike sopivat, että kesäkuussa pidetään vapaat parlamenttivaalit; Unkarin kommunistinen puolue päätti keväällä sallia monipuoluejärjestelmän; kesäkuun vaaleissa Puolan kommunistinen puolue koki murskatappion; DDR:n kansalaisten siirtyminen joukoittain

Unkarin kautta länteen kesällä; massamielenosoitukset DDR:ssä syksyllä, jotka johtivat muurin murtumiseen marraskuussa; Tšekkoslovakian samettivallankumous marraskuussa; joulukuussa Moskova tunnusti Molotov–Ribbentrop-sopimuksen salaisen etupiiriliitteen olemassaolon, mikä antoi sysäyksen Baltian maiden itsenäistymispyrkimyksille; Romanian diktaattori Nicolae Ceausescu ja hänen vaimonsa teloitettiin 25. joulukuuta.

Seuraavana vuonna lista jatkui: jyrkästi kansallismieliset voittivat Jugoslavian osavaltioiden vaalit; DDR:n loppuvaluutaunionin ja Länsi-Saksaan liittymisen kautta; aseellisen konfliktin puhkeaminen Jugoslaviassa; Viron, Liettuan ja Latvian itsenäistyminen elokuus-

Philipp Ther
Euroopan historia
vuodesta 1989
Uusi talousjärjestys
Vastapaino, 2019

sa 1991; kommunismin loppu sen viimeisessä linnakkeessa Albaniassa; Neuvostoliiton virallinen lakkauttaminen joulukuussa 1991.

Miten neuvostokommunismin näin nopea romahtaminen oli mahdollista? Suosituksi varsinkin USA:ssa noussut selitys oli, että Ronald Reagan pakotti asevarustelua kiihdyttämällä 1980-luvulla Neuvostoliiton polvilleen. Vanhojen miesten gerontokratian jälkeen johtoon nousutti Mihail Gorbatschov olisi tätä kautta patistettu luopumaan asekilpailusta ja siirtymään oman